

**МАРКОВИЋ, САША, НАЦИОНАЛНО БЕЗ ОДИЈУМА: ПОГЛЕД БЕЗ
ПРЕТЕНЗИЈА. КЊИГА 4. СОМБОР: ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ, 2024, 229
СТР.**

Када је као предмет свог научног истраживања одабрао питање српског националног идентитета, проф. др Саша Марковић је имао у виду колико су нација и национално, као појмови, стигматизовани у јавном дискурсу. Супротстављање стереотипима који су последица вишедеценијске доминације крајности у политичкој и јавној сфери, било је његов главни мотив да се упусти у истраживање ове комплексне теме. Међутим, како су Марковићеви радови на ову тему бивали расути по многим научним часописима, јавила се потреба да читаоцима буду доступнији и прегледнији. Као резултат свега наведеног, у издању Педагошког факултета у Сомбору је 2024. објављена до сада четврта књига која носи наслов *Национално без одијума: поглед без претензија*.

Читалац ће врло брзо, већ након неколико уводних страница, моћи да се увери да Марковићев стил писања и приступ проблему савршено одговарају наслову књиге. Одмереност и уравнотеженост одликују сваки од тринаест радова подељених у пет тематских целина. У првој, која носи наслов „Неуспех наде”, аутор се бави идентитетским искушењима која су српски народ задесила у време Краљевине Југославије, затим погледима Јустина Поповића на Европу пред Други светски рат, те продором националсоцијализма међу Немце у Југославији, као и њиховом улогом у њеном разбијању априла 1941. године. Реч је, заправо, о поглављу у којем

* dragoljub.mandic997@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-5655-935X>. Студент докторских академских студија историје на Филозофском факултету Универзитета у Београду.

аутор из различитих углова приступа анализирању коренâ распада југословенске државе, коју су српски народ и његова елита доживљавали као коначни епилог вековне борбе за национално ослобођење и уједињење. Друга целина, „Отисак страдања”, посвећена је проучавању националне искључивости која је у Другом светском рату довела до масовних злочина над српским народом. Аутор овом изузетно осетљивом питању приступа кроз две студије случаја. Прва је посвећена упоришним тачкама усташке идеологије и стравичним последицама њене примене под заставом НДХ, док је друга посвећена злочинима мађарских окупатора на територији Бачке, у чијој позадини аутор уочава етничку мржњу и потребу за реваншизмом. „(Пост)модернизам Војводине” је наслов треће целине која обухвата радове посвећене положају Војводине од времена Краљевине Југославије, па до данас. С обзиром на то да у јавном дискурсу током последњих деценија у континуитету имамо политичку вулгаризацију и површно посматрање овог проблема чије је историјско време прошло, може се рећи да ови радови чине најважнији део књиге, јер се у њима аутор бави изузетно комплексним темама као што су, с једне стране, идеја о „војвођанском родољубу и српском патриоти” и, са друге стране, идеја о „војвођанској нацији”. Поред тога, аутор у склопу ове целине Војводину посматра и као мету мађарског реваншизма, немачког империјализма и хрватског национализма, који ће је потом, након војног слома Југославије у априлу 1941, поделити као ратни плен. За разлику од других тематских целина које се идентитетским питањима баве са аспекта политичке историје, „Просветне искре” обухватају два рада која се тичу једног другог поља научног интересовања Саше Марковића, а то је историја српског образовања. И док је у првом покушао да укаже на значај часописа *Глас цркве*, посматраног у контексту вредности које су настајале као синергија традиционалних идентитетских упоришта Српске православне цркве и развоја просвете у духу просветитељства, дотле други рад представља обележавање 245 година од оснивања Норме, првог учитељског курса међу Србима. Последња два рада, који представљају завршну целину под насловом „Национална пртина”, баве се развојем српске националне идеје из различитих углова. И док „Историографија на национална 'врлина' код Срба. Једно виђење” указује на противречности везане за међусобни однос националне идеје и тумачења прошлости, „Национална идеја Срба – између самоуверености и самопоуздања” бави се представама прошлости које путем образовања могу стимулативно деловати на национално самопоуздање.

Већ је речено да одмереност представља главну карактеристику Марковићевог стила писања и приступа датим проблемима. Реч је о

насушним потребама с обзиром на то да сукоби и искључивост око нације и националног неретко прелазе границу између шире и научне јавности. Са друге стране, одмереност у наведеним радовима се није косила са снагом аргумената заснованих на познавању извора и научне литературе. Анализирајући и промишљајући без одијума историјске процесе дугог трајања, Саша Марковић се показао као оригиналан мислилац и искусан писац чији радови, с обзиром на велики број врлина, представљају не само богат извор нових сазнања него и озбиљан интелектуални изазов за сваког будућег читаоца.

Примљено/Received: 10. 3. 2025.
Прихваћено/Accepted: 12. 3. 2025.